

AZ ÁLLAM STRUKTURÁLIS ÁTALAKULÁSAIRA ADOTT INTÉZMÉNYI ÉS EGYÉNI VÁLASZOK KÜLÖNBÖZŐ FÖLDRAJZI KONTEXTUSOKBAN

Futamidő: 2013. szeptember 1. – 2013. augusztus 31.

OTKA-azonosító: K 109269

OTKA-támogatás: 19,434 millió Ft

Témavezető: Timár Judit

Társ-témavezető: Nagy Erika

Közreműködő kutató: 6 fő

Közreműködő intézet: MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete Alföldi Tudományos Osztály

A kutatás összefoglalója, célkitűzései:

A kutatás során egyrészt a lokális szereplők napi tapasztalataira és erre épülő társadalmi gyakorlataira, másrészt ezek makrotársadalmi – az intézmények működésében is tetten érhető – kontextusaira koncentrálnak. Elsősorban arra igyekezünk választ kapni, hogy a nemzetállam szerepének változásaira – a piachoz, illetve „civil” társadalomhoz fűződő viszonyának átalakulására – milyen válaszokat adtak a különböző ágensek, s ezek milyen módon formáltak a térbeli folyamatokat az elmúlt bő két évtizedben Magyarországon. Az állam változó szerepét tükröző intézményi gyakorlatok átalakulását, ezek térbeli következményeit, illetve a különböző ágensek, társadalmi csoportok reakcióit – amelyek a játékszabályok elfogadásától, a fennálló viszonyok újratermelésétől az azokkal történő szembefordulásig terjednek – interdiszciplináris megközelítésben kutatjuk. Ez lehetővé teszi, hogy az intézményi-szabályozási keretek változását sokrétűen, konkrét helyekhez (lokális terekhez) kötődő szereplőkre – civil szervezetekre, cégekre, intézményekre, háztartásokra és az egyes emberekre – gyakorolt hatásán keresztül vizsgáljuk, miközben a lokális ágenseket aktív, az intézményi gyakorlatokra visszaható és ezzel a társadalmi teret formáló szereplőknek tekintjük.

E folyamatokat esettanulmányokon keresztül, különböző térbeli kontextusokban, 12 terepen kutatjuk, széles, kvalitatív és kvantitatív módszereket is magában foglaló módszertani bázisra építve. Olyan terekre fókuszálunk, ahol az ott élők mindennapjait erőteljesen átalakították az elmúlt évtizedek intézményi reformjai, megváltoztatva településük, térségük kollektív fogyasztásban, gazdasági munkamegosztásban és tájalakulásban betöltött szerepét.

Alapkérdések:

A kutatás célja annak feltárása, hogy a társadalom különböző földrajzi léptékekhez kötődő és eltérő térbeli kontextusokban élő, működő ágenseinek (egyének, háztartások, vállalkozások, intézmények, civil szerveződések) miként alakul az egymáshoz fűződő viszonya, s ez a dinamikus folyamat hogyan formálja át a társadalmi teret. Kiemelten a különböző lokális terekhez kötődő ágenseknek az állami intézmények változó gyakorlataira adott válaszait vizsgáljuk.

A szereplők közti interakciók térfolyamatként való értelmezése meghatározza a projekt tematikus felépítését, a további kutatási kérdéseket:

1. A helyi szereplők hogyan formálják át napi gyakorlataikkal a környezetüket (a tájat), válaszként az intézményi-szabályozási keretek változására?
2. Miként alakították a térbeli egyenlőtlenségeket a szupranacionális (EU) intézmények által közvetített normák, politikák (fejlesztési források) a helyi szereplők gyakorlatain keresztül?
3. Milyen válaszokat adtak a lokális szereplők a fogyasztási javak áramlásának globalizációjára és a folyamat változó nemzeti szabályozására a fogyasztási struktúrájuk, szokásaik átalakításával? Hogyan termelődnek újra a térbeli-társadalmi egyenlőtlenségek a változó intézményi gyakorlatokon és az azokra adott válaszokon keresztül?
4. Hogyan termeli újra a közoktatás a társadalmi-térbeli egyenlőtlenségeket s milyen válaszok születnek e mechanizmusokra különböző földrajzi kontextusokban?
5. Hogyan válnak az egyes társadalmi csoportokhoz tartozó lakosok a nemzetállam átszerveződése és az önkormányzati politikák által befolyásolt tőkebefektetések és -kivonások tereinek aktív szereplőivé, hogyan járulnak hozzá a településen belüli társadalmi egyenlőtlenségek újratermeléséhez?

A kutatás jelentősége:

A magyarországi folyamatokra fókuszáló kutatás nemzetközi jelentősége részint abban rejlik, hogy az ország az állami szerepvállalás, az ehhez kapcsolódó normák és gyakorlatok többszöri, gyors átalakulása miatt „laboratóriumnak” tekinthető témánk szempontjából. Az állam strukturális átalakulására különböző térbeli-társadalmi kontextusokban adott lokális válaszok kutatásával tehát kapcsolódunk az állam szerepét és a földrajzi lépték kérdését boncolgató tudományos vitákhoz. Emellett a különböző ágensek, csoportok stratégiáinak, napi társadalmi gyakorlataink sokirányú – transzdiszciplináris szemléletű – kutatása lehetőséget ad arra, hogy átfogó képet alkossunk az egyén (ágens) és az állami intézmények viszonyáról, s feltárjunk nem mérhető („látható”) társadalmi folyamatokat is. Így közelebb juthatunk a kapitalizmus sokszínűségének, válságának, térfolyamatainak megértéséhez, s a kelet-közép-európai „átmenet” újraértelmezéséhez is, csatlakozva az e kérdésekről folyó nemzetközi tudományos diskurzushoz.

A különböző ágensek napi gyakorlatainak a hely, a tér, a lépték és a táj kategórián keresztül történő kutatása lökést adhat a hazai társadalomtudományi kutatásokban épp csak elindult „térbeli fordulathoz”, továbbá ahhoz is, hogy az állam és intézményei működésére fókuszáló vizsgálatok a reagáló (aktív) ágensekre és a térbeli kontextusok sokszínűségére nagyobb figyelmet fordítsanak.

A kutatás általános társadalmi jelentősége abban áll, hogy hangot ad a térfolyamatok olyan szereplőinek is (szegények, romák, inaktív nők, falusi gyerekek), akiket – mint a kelet-közép-európai átalakulás “vesztéseit” – gyakran tekintenek a strukturális változásokat csak „elszenvedő”, passzív szereplőknek. Mindennapi gyakorlataik kialakításában, túlélési stratégiáikban épp az aktivitást meglátva “visszacsatolást” biztosíthat kutatásunk a központi kormányzat döntéshozói számára politikájuk nemcsak közvetlen, de térfolyamatokban mérhető közvetett hatásairól is. Az egyes ágensek reakcióinak, az államhoz fűződő viszonyuk térformáló mechanizmusainak feltárása pedig a magyarországi integrált regionális és településfejlesztés segítésén túl az EU differenciáltságot „értő”, követő területi politikáit támogathatja.